

KRONIKA

NAUJOS DISERTACIJOS

KLERIKALINIO ANTIKOMUNIZMO FILOSOFIJOS IR PASAULĖŽIŪROS TYRIMAS

1984 m. lapkričio 12 d. LTSR MA Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto specializuotoje taryboje šio instituto skyriaus vadovas Antanas Gaidys apgynė filosofijos mokslų daktaro laipsnio disertaciją „Katalikiškojo klerikalinio antikomu- nismo filosofinių ir pasaulėžiūrinių pagrindu kritinė analizė“.

Disertacija analizuoja problemas, esančias dviejų filosofinių disciplinų — filosofijos istorijos ir mokslinio ateizmo bei religijų ir ateizmo istorijos sandūroje. Ją sudaro įvadas, keturios dalys ir pabaiga su išvadomis ir siūlymais. Pirmoji dalis — „Katalikiškasis klerikalinis antikomunizmas kaip marksistinių istorinių-filosofinių tyrimų objektas“. Antroje dalyje nagrinėjamas katalikiškosios filosofijos metodologinis vaidmuo klerikaliniame antikomunizme. Trečioji dalis skirta šiuolaikinio katalikiškojo klerikalinio antikomunizmo ideologinių akcijų svarbiausių krypčių filosofiniams ir pasaulėžiūriniais aspektams. Ketvirtoje dalyje nušviečiama ideologinė kova marksistų ir krikščionių dialogo klausimu. Disertacijos tema paskelbti 26 moksliniai darbai. Svarbiausi iš jų — monografija „Katalikiškasis klerikalinis antikomunizmas“ (V., 1982, rusų k.) ir skyriai kolektyvinėje monografijoje „Ideologinės srovės lietuvių išeivijoje“ (V., 1978).

Disertacijos gynyimo metu oficialieji ir neoficialieji oponentai teigiamai įvertino A. Gaidžio mokslinių tyrimų rezultatus, pažymėjo aukštą mokslinį darbo lygį, nuoseklų partinį požiūrį į tyrinjamą problemą, istorinės ir loginės analizės sąryšį. Buvo pažymėtas disertanto tyrinėjimo originalumas, naujumas, jo reikšmė šiuolaikinės ideologinės kovos praktinių klausimų sprendimui, ypač ateistinės propagandos ir kontrpropagandos darbe.

Oficialusis oponentas filosofijos mokslų daktaras J. Babosovas atkreipė dėmesį į tai, kad disertacijos autorius argumentuotai parodė, jog klerikalinis antikomunizmas — tai sudėtingas ir prieštaringas politinis-ideologinis kompleksas, kurį tarptautinis imperializmas naudoja kovai su marksizmu-leninizmu, tarptautiniu komunistiniu judėjimu ir realiuoju socializmu. Kartu buvo pažymėta, kad A. Gaidys, atskleidamas specifines religijos savybes, kurios leidžia ją panaudoti antikomunizmo tikslams, daro pagrįstą išvadą, jog klerikalinis antikomunizmas nėra bet kurios religijos vidinė savybė. Disertacijos autorius vykusiai atskleidė tuos specifinius katalikybės bruožus, kurie leidžia ją panaudoti kovai su marksizmu-leninizmu ideologija ir realiuoju socializmu, išryškino katalikiškojo klerikalinio antikomunizmo specifika. Tarp svarbių disertacijos savybių oponentas nurodė tai, kad joje parodoma, kaip mūsų dienų katalikiškasis klerikalinis antikomunizmas skleidžiamas „nepolitiškai politišku“ variantu, kaip jis siejasi su buržuazinio nacionalizmo koncepcijomis. J. Babosovo nuomone, disertacijos autorius į mokslinę apyvertą įvedė daug naujos medžiagos, kurios pagrindu nušviečiama „išsivadavimo teologija“, kairiųjų katalikų sąjūdis „Krikščionys už socializmą“, pagrįstai keliamas klausimas dėl marksistų ir krikščionių dialogo ir bendradarbiavimo kovoje už taiką ir socialinę pažangą.

Teigiamai vertindamas disertaciją, oficialusis oponentas filosofijos mokslų daktaras L. Velikovičius pabrėžė jos metodologinį pagrįstumą, nuodugnią katalikiškojo klerikalinio antikomunizmo filosofinių pagrindų, visų pirma neotomistinės filosofijos analizę. Oponentas nurodė, kad, nušviesdamas tejarizmo, katalikiškojo personalizmo filoso-

fijos vaidmenį šiuolaikinėje katalikybėje, A. Gaidys pagrįstai atskleidė jos nevienareikšmį pobūdį, dėl kurio šiomis filosofijos teorijomis remiasi ir pažangūs religiniai sąjūdžiai, ir naujausios klerikalinio antikomunizmo atmainos. Kaip vertingą disertacijos bruožą L. Velikovičius pažymėjo tai, kad disertantas argumentuotai nušvietė poslinkius oficialiojo Vatikano veikloje, atsitraukimą nuo II Vatikano susirinkimo linijos dėl pozityvaus dialogo su marksistais, bendradarbiavimo su nekatalikais.

Oficialūs oponentas filosofijos mokslų daktaras G. Zimasas nurodė, kad A. Gaidžiui pavyko argumentuotai nušviesti ne tiklatai tarptautinio katalikiškojo klerikalinio antikomunizmo ypatybes, bet ir jo apraškas Lietuvoje, kurių analizė turi svarbią reikšmę šiuolaikinių klerikalinių koncepcijų kritikai, kovai su klerikaline propaganda. Oponento nuomone, disertacijos skyrius, kuriame analizuojami tikinčiųjų ir netikinčiųjų dialogo klausimai,— labiausiai pavykusi darbo dalis. Joje gerai argumentuojama

mintis dėl tikinčiųjų ir marksistų bendradarbiavimo kovoje už taiką, už visuomenės pažangą, nedarant kompromiso pasaulėžiūros srityje, mintis, kad kartais pasitaikantys raginimai dialogą tarp tikinčiųjų ir netikinčiųjų paversti dialogu dėl marksizmo ir religijos sąjungos kenkia ir marksistų, ir tikinčiųjų interesams.

A. Gaidžio disertaciją teigiamai įvertino neoficialieji oponentai filosofijos mokslų daktarai A. Oniščenka, M. Lensu, I. Zakšas. Be kitko, A. Oniščenka pažymėjo, kad A. Gaidžio publikacijas labai vertina Tarybų Ukrainos mokslininkai, dirbantys mokslinio ateizmo srityje. M. Lensu pabrėžė, kad A. Gaidžio monografija „Katalikiškasis klerikalinis antikomunizmas“ teigiamai vertinama Tarybų Baltarusijoje, kad jos idėjos dažnai naudojamos ideologinio darbo praktikoje.

Specializuota mokslinė taryba vieningai nutarė suteikti A. Gaidžiui filosofijos mokslų daktaro laipsnį.

B. Deksnys

KATALIKIŠKOJO MODERNIZMO FILOSOFIJOS KRITINĖ APYBRAIŽA

Lapkričio 13 d. toje pačioje taryboje filosofijos mokslų daktaro laipsnio disertaciją „Katalikiškojo modernizmo filosofinės koncepcijos“ apgynė LTSR MA Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto vyr. mokslinis bendradarbis docentas Bronius Kuznickas.

Dabartiniu metu katalikybe, kaip ir kai kurios kitos religijos, išgyvena prieštaringą idėjinio atsinaujinimo ir persiorientavimo laikotarpį. Atsinaujinimo, arba modernistinio sąjūdžio, įkvėpėjai nori taip pertvarkyti katalikybę, kad ji būtų efektyvesnė šiuolaikinės sekuliarėjančios kultūros kontekste. Modernistai siekia netradiciniu būdu interpretuoti krikščionišką pasaulėžiūrą, sukurti naujas, netradicines religingumo formas, aktyvizuoti katalikybės filosofiją ir teologiją.

Disertacija skirta katalikiškojo modernizmo filosofinių koncepcijų kritinei analizei. Modernistinis sąjūdis prasidėjo pačioje XIX a. pab.—XX a. pr. ir tęsiasi iki šiol. Darbo aktualumą lemia tai, kad modernistai siekia fundamentalios konceptualinės ir metodologinės reformos filosofinėje katalikybės pasaulėžiūroje ir tuo būdu nori išlaikyti katalikybės poveikį šiuolaikinei kultūrai.

Disertacijoje parodoma, kad modernistinis sąjūdis kilo kaip neatitikimo tarp ofi-

cialiosios bažnytinės tikėjimo doktrinos ir daugelio tikinčiųjų „gyvojo tikėjimo“ patyrimo pasekmė; tai lėmė ne tiek religiniai, kiek socialiniai-kultūriniai faktoriai. Pagrindinė modernistų keliamą problema yra katalikybės santykis su šiuolaikiniu pasauliu. Modernistai siekia permąstyti santykį tarp imanentiškumo ir transcendentistiškumo, racionalumo ir iracionalumo, istoriškumo, žmogiškumo ir dieviškumo tikėjime. Modernizmo metodologinei pozicijai yra būdingas istorizmas (evoliucionizmas) ir antropologizmas aiškinant apreiškimo, bažnytinių dogmų kalbą, imanentizmo bei egzistencializmo principai aiškinant patį tikėjimą.

Modernistai siekia pagrįsti teiginį, kad krikščionybė yra kintanti savo kultūrine-istorine atributika, todėl ji turi nuolat atsinaujinti. Tuo pagrindu jie atsisako scholastinių religijos pagrindimo būdų, pereina nuo „išoriško“ prie „vidinio“ religingumo, esmine tikėjimo puse laiko „imanentinį“, subjektyvųjį jo tikrumą. Kartu ryškėja religinių filosofų pastangos pirminių krikščionybės šaltinių mintis derinti su šiuolaikinio žmogaus istoriniu patyrimu, ankstyvesnės krikščionybės ir patristikos idėjas — su kai kuriais dabarties socialiniais idealais. Šitai patirama įveikti teologijos sve-

timumą šiuolaikinei kultūrai, sukurti teorines prielaidas įvairioms „gyvenimo realybės“ teologijoms — „darbo teologijos“, „politikos teologijos“ ir pan. atmainoms.

Disertaciją sudaro įvadas, penki skyriai ir išvados. Pirmajame skyriuje („Tradicija ir modernizmas katalikybėje“) nagrinėjama bažnytinės tradicijos ir atsinaujinimo tendencijų santykio katalikybėje problema. Kaip žinoma, pirminiais tikėjimo šaltiniais katalikų bažnyčia laiko Šventąjį raštą (Bibliją) ir oficialią bažnytinę jos turinio interpretaciją, kurios pagrindu buvo suformuluoti svarbiausi katalikybės principai ir dogmos. Bet katalikų filosofai ir teologai, remdamiesi tais pačiais šaltiniais, įvairiais istorijos laikotarpiais nevienodai interpretuodavo kai kurias religinio pasaulėvaizdžio ypatybes, dėl to katalikybėje tolydžio ryškėjo idėjinis pluralizmas. Modernizmas išreiškia katalikų dvasininkijos ir inteligentijos opoziciją bažnytinei tradicijai, kuri suiformavo ikiindustrialinėje epochoje Tridento (1545—1563), Pirmojo Vatikano (1869—1870) susirinkimų nutarimų ir scholastinės filosofijos esminių teiginių pagrindu.

Antrajame skyriuje („XIX amžiaus katalikų filosofija“) analizuojamos filosofinių katalikų modernizmo koncepcijų idėjinės ištakos. Pirmoje XIX a. pusėje katalikų bažnyčia reiškėsi kaip atvira feodalizmo ir monarchijos gynėja ir kartu ji buvo priešiška švietėjų kultūriniam palikimui, bet kokiems progresyviems procesams, ypač socializmo ir komunizmo idėjoms. Antroje amžiaus pusėje katalikybė siekia išeiti iš izoliacionizmo, ieško sąryšio su kapitalizmo struktūra, o tam tenka peržiūrėti savo idėjines pozicijas. Skyriuje analizuojami teoriniai pagrindai tokių katalikų filosofijų, kaip saikingasis racionalizmas, arba semiracionalizmas (Z. de Mestras, L. G. de Bonaldas ir kt.), krikščioniškas ontologizmas (A. Rozminis-Serbatis, V. Džobertis), D. Njumeneno racionalizmas, liberalioji katalikybė (F. Lamėnė, V. Keteleris ir kt.), prancūzų spiritualizmas (F. Ravasonas, S. Renuvė ir kt.), neoscholastika, Tiubingeno istorinė mokykla. Nuo amžiaus vidurio iki pabaigos vyko aršios kovos tarp skirtingų pakraipų atstovų. Tą ginčą laimėjo neoscholastai: 1879 m. pasirodė enciklika „Aeterni Patris“, kuri paskelbė Tomo Akviniečio scholastinį mokymą oficialiąja katalikybės filosofija. Bet toliau vystėsi ir kitas opozicinis procesas — iracionalistinės kryptys.

Trečiajame skyriuje aptariamas XIX a. pab.—XX a. pr. katalikiškojo modernizmo

filosofinės koncepcijos (klasikinis modernizmas). Klasikinio modernizmo atstovai (A. Luazi, E. La Rua, M. Blondelis, D. Talrelis, B. Minokis ir kt.) aštrino prieštaravimą tarp „objektyviųjų“ ir „subjektyviųjų“ tikėjimo apologetų, pabrėžė iracionalistinį tikėjimo pobūdį, suartėjo su kantizmu, imanentinės filosofijos, bergsonizmo, pozityvizmo idėjomis. Kartu modernistai išryškino naują krikščioniškosios pasaulėžiūros parametą — jos istoriškumą, kuris iki šiol didele dalimi charakterizuoja katalikybės filosofijos atsinaujinimo pobūdį.

Ketvirtajame skyriuje („Filosofinės katalikiškojo modernizmo koncepcijos nuo XX a. antrojo ketvirčio iki antrojo Vatikano susirinkimo“) parodoma tolimesnė katalikiškojo modernizmo filosofijos raida: klasiškinio etapo esminės tendencijos — imanentizmas, istorizmas, evoliucionizmas — dabar praturtinamos fenomenologijos ir egzistencializmo principais.

Skyriuje analizuojamos tokios moderniosios katalikybės filosofijos atmainos kaip „naujoji teologija“ (A. de Liubakas, Z. Daneliu, M. D. Šeniu), prancūzų „dvasios filosofija“ ir italų spiritualizmas (L. Lavelis, R. Lesenas, M. Šaka ir kt.), prancūzų personalizmas (E. Munjė, Z. Lakrua, M. Nedonselis ir kt.), evoliucionistinė P. Tejaro de Šardeno teorija ir kt. Parodoma, kaip šių filosofų darbuose atsisakoma tradicinio substancialistinio transcendencijos supratimo, dievas suprantamas kaip „paslaptis“, „aukščiausia vertybė“, „giliausia prasmė“, „pareiga“, kurios neva gimdanti žmogui tikėjimą kaip dvasinio tobulumo siekimą, bet tik tiek, kiek žmogus pats laisva valia krypta į tai. Ypač reikšmingos yra personalistinės koncepcijos, kuriomis siekiama įveikti prarają tarp pasaulietinių ir religinių vertybių, orientuoti tikinčiuosius į sociališkai aktyvų gyvenimą.

Penktajame skyriuje („Neomodernistinės filosofinės-teologinės koncepcijos“) išryškinti teoriniai principai to atsinaujinimo proceso, kuris vyko po II Vatikano susirinkimo ir kuris vadinamas neomodernizmu. Konkrečiai tai K. Ranerio, H. Kiungo koncepcijos. Disertantas pateikia ryškių argumentų, liudijančių, kad neomodernistai dar labiau imasi socialinės-politinės, kultūrinės problematikos, teigdamas, kad krikščionybė gali atsinaujinti tik suartėdama su kultūrinėmis šiandieninio pasaulio vertybėmis. Dar vienas neomodernistų ypatumas — tai mėginimas sintezuoti „objektyviąją“ ir „sub-

jektyviąją' apologetiką, modernizmo ir tradicijos idėjas — integralioje naujojoje ortodoksijoje.

Disertacijoje parodoma, kad filosofinės katalikiškojo modernizmo koncepcijos nuo savo atsiradimo XIX ir XX a. sandūroje iki mūsų dienų išgyveno tam tikrą evoliuciją. Pirmoje šio šimtmečio pusėje modernistinėms koncepcijoms buvo būdinga ryški konfrontacija su bažnytine tradicija, oficialiaisiais bažnyčios principais, o antroje pusėje, ypač po II Vatikano susirinkimo, modernizme ryškėja polinkis „grįžimo prie šaltinių“ keliu suartėti su tradicija, pereiti prie konfrontacijos su scholastika prie „naujosios ortodoksijos“ programos. Tai savo ruožtu keitė ir Vatikano požiūrį į modernistus: jeigu klasikinis modernizmas buvo nuslopintas griežtomis popiežiaus Pijaus X priemonėmis, tai vėliau ėmė ryškėti bažnyčios vadovybės pakantumas modernizmo atžvilgiu. Šiuo metu galima kalbėti apie tam tikrą modernizmo ir oficialios bažnyčios pozicijų suartėjimą; kai kurios modernizmo idėjos įtraukiamos į oficialiuosius Vatikano dokumentus.

Modernistinės filosofinės koncepcijos turi prieštarų pasekmių katalikybei. Jos turtina šiuolaikinę katalikybės filosofiją konceptualiniu, metodologiniu, probleminiu požiūriu, bet tuo pat metu sekularizuoja tradicines krikščioniškasias vertybes; imantizmas religinio tikėjimo aiškinime veda į fenomenologizmą ir agnosticizmą, kurie tam tikrais atvejais kelia abejones dėl objektyvaus dievo buvimo. Visa tai didina metodologinį ir idėjinį šiuolaikinės katalikybės pluralizmą, gilina šios krikščionybės atmainos krizę.

Oficialieji oponentai (Baltarusijos TSR Mokslių Akademijos narys korespondentas prof. J. Babosovas, filosofijos mokslų daktaras L. Mitrochinas, prof. J. Minkevičius) teigiamai įvertinę B. Kuzmickio disertaciją, pažymėjo, kad joje sprendžiama fundamentali šiuolaikinės katalikiškosios filosofijos raidos problema, suformuluotos naujos išvados. Disertaciją taip pat teigiamai įvertino neoficialūs oponentas prof. G. Zimanas.

L. Jekentaitė

MENO KŪRYBOS SUBJEKTO ANALIZĖ

1984 m. gruodžio 21 d. Maskvos M. Lomonosovo valstybinio universiteto filosofijos mokslų daktaro laipsnį (marksistinės-lenininės estetikos specialybė) teikimo specializuotos tarybos posėdyje VSI Estetikos katedros vedėjas docentas Algirdas Gaižutis apgynė daktaro disertaciją „Dvasinis kūrybinis menininko potencialas“.

Iki šiol mūsų estetikoje meno kūrybos subjektą retai kas tyrė, nors tokio tyrimo būtinybė akivaizdi. Menininko problemai aptarti specialų darbą yra parašęs A. Iliadis — „Meninio talento prigimtis“ (1965). Atidžiai išstudijavęs, kas šioje srityje padaryta, kritiškai įvertinęs XX a. teorinės minties pasiekimus šiuo klausimu, A. Gaižutis užsibrėžė tikslą: išanalizuoti meno kūrybos subjekto raidą ir prigimtį; atsižvelgiant į profesinės veiklos specifiką, atskleisti menininko dvasinį, kūrybinį potencialą; aptarti bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų, kūrybinės individualybės ugdymo ir pasireiškimo dėsningumus.

Disertaciją sudaro įvairūs, trys skyriai ir pabaiga. Mokslinio darbo struktūra adekvati tyrimo logikos nuoseklumui: ištyrus meno kūrybos subjekto profesionalizaciją ir individualėjimą, jo talento tapsmą meni-

nėje mokykloje ir šių procesų socialinį kultūrinį determinizmą (I skyrius), analizuojama menininko individualybės dvasinio pasaulio dinaminė struktūra (II skyrius), po to aptariama menininko savirealizacija kūryboje, kaip sąmoninga pilietinės pozicijos išraiška (III skyrius).

Pirmajame skyriuje („Menininko asmenybė ir profesija“) nagrinėjamos menininko profesijos atsiradimo socialinės kultūrinės prielaidos: a) visuomeninis darbo pasidalijimas ir su juo susijęs pilietinio tipo humanizmo įsigalėjimas; b) augantys estetiniai ir meniniai poreikiai; c) atsirandanti menininko savimonė ir meninės veiklos visuomeninio vaidmens pripažinimas; d) aukštųjų visuomenės sluoksnių intelektualinės kultūros organiškas ryšys su liaudies amatininkų kultūrine tradicija. Istorikai apžvelgiama menininko profesijos statuso problema, kokybiniai socialinės menininko padėties pokyčiai Renesanso epochoje ir socializmo sąlygomis. A. Gaižutis išryškina ir aptaria esminius skirtumus tarp meno, amatų, vaikiškos ekspresijos ir naivių meno kūrybos formų, kurie ryškūs esteti- nės nuostatos, kūrybos proceso ir esteti- nės normos sferose. Be profesinės ir neprofesi- nės

meninės veiklos skirtumą, aptariama ir jų sąveika, kuri, autoriaus nuomone, priklauso ne tik nuo socialinės ekonominės visuomenės struktūros, bet ir nuo konkrečių istorinių civilizacijų ir kultūrinių tradicijų. A. Gaizutis įvairiapusiškai gvildena mokytojo ir mokinio kūrybinio bendradarbiavimo pedagoginius, teorinius ir etinius aspektus. Jis specialiai aptaria tolerancijos principą, atskleidžia šio principo pasaulėžiūrinį, dorovinį ir estetinį turinį, argumentuotai įrodo meninės mokyklos svarbą menininko kūrybinei individualybei ugdyti.

Antrajame skyriuje („Dvasinio kūrybinio menininko potencialo vystymasis“) analizuojami nemarksistinės estetikos atstovų mėginimai atskleisti meninės veiklos prigimtį, kritikuojami spiritualiniai normatyviniai ir aprašomieji metodai, kuriais nepažengiama paaiškinti asocialinio psichologinio ir kultūrinio meninės veiklos determinuotumo. Daug dėmesio čia skiriama meninės kūrybos poetikai. Disertanto nuomone, poetikos kategorijos taikytinos ne tik grožinei literatūrai, bet visos meninės praktikos apibendrinimui įvairiose meno šakose. Poetikos kategorijos atspindi empirinį menininko patyrimą, todėl jų instrumentinis, metodologinis poveikis meninei kūrybai, palyginti su estetikos kategoriniu aparatu, yra realesnis, labiau apčiuopiamas, glaudžiau susijęs su kūrybos programa. Kita vertus, poetikos kategorijos yra labai dinamiškos ir nepasižymi konceptualiniu pastovumu.

Siame skyriuje plačiai ir nuodugniai nagrinėjama menininko psichinės pusiausvyros problema. Psichinė pusiausvyra traktuojama kaip būtina dvasinio kūrybinio menininko potencialo pilnavertės realizacijos prielaida. A. Gaizutis atskleidžia psichopatologinių meno kūrybos koncepcijų metodologinį nenuoseklumą. Jis įrodo, kad meninės kūrybos subjekto veiklai būdinga tokia dvasinė dinamika, kuri gimdo poliarinę psichinę įtampą. Viename jos poliuje — kūrybos tikslas ir prasmė, kitame — menininko kaip asmenybės sugebėjimai ir kūrybos galimybė. Kadangi tik praktinė kūrybinė veikla formuoja menininko individualybę, tai įgimtos savybės yra tik viena iš prielaidų sugebėjimams ugdyti. Dvasinis

kūrybinis menininko potencialas susiklosto istoriškai apibrėžtoje kultūroje, ir kaip tik jis, o ne biologinės prielaidos lemia kūrybinės veiklos sėkmę ir produktyvumą. Meninės kūrybos subjekto veiklai reikšminga transmutacija, kuri determinuoja menininko savimones, idealų, dvasinių kūrybos motyvų bei paskatų atsiradimą. Disertacijos autorius pateikė meninių individualybių klasifikaciją, išskirdamas tris tipus: emocinį-intuityvų, reflektyvų-intelektualų, veiklų-valingą.

Trečiajame skyriuje („Dvasinių kūrybinių menininko jėgų sąveika ir socialinė atsakomybė kūrybos procese“) A. Gaizutis nagrinėja kūrybos tikslo sąveiką su įkvėpimu, vaiztuote, mąstymu, emocijomis ir atmintimi (estetiniu patyrimu). Daug dėmesio skirta kritiškumo analizei, be kurio neįmanomas brandžios meninės vertybės gimimas. Kritiškumas, kaip dvasinis asmenybės sugebėjimas, įgalina integruoti kūrybos tikslą su meistriškumu, pajungti visas dvasines menininko jėgas estetinei vertybei sukurti, pajusti teigiamą socialinės atsakomybės jausmą ir mokslinės pasaulėžiūros poveikį meninei kūrybai. Čia pat išsamiai aptariamas dvasinio kūrybinio menininko potencialo ryšys su idėjine ir profesine kūrėjo atsakomybe, kūrybos laisve ir socialiniu humanizmu pagrįsta vertybine orientacija.

A. Gaizučio disertaciją teigiamai įvertino oponuojanti įstaiga — Leningrado N. Rimskio-Korsakovo valstybinės konservatorijos marksizmo-leninizmo katedra ir oficialieji oponentai (prof. S. Rapoportas, doc. M. Afasiževas ir prof. V. Mazepa). Jie pažymėjo, kad darbe išspręsta stambi ir svarbi marksistinės estetikos problema, pasiūlė disertaciją paskelbti kaip monografiją. Apie disertacijos autoreferatą palankius atsiliepimus atsiuntė kompozitorius J. Juzeliūnas, architektai V. Čekanauskas, V. Brėdikis ir V. Nasvytis, prof. M. Kaganas, prof. E. Martynovas, prof. L. Levčiuk ir kiti mokslininkai.

A. Gaizučio mokslinis darbas yra pirmoji respublikoje filosofijos daktaro disertacija, turinti estetikos specialybės šifrą.

J. Mureika

KATALIKIŠKOSIOS ETIKOS STUDIJA

1984 m. gruodžio 27 d. Vilniaus valstybinio universiteto specializuotoje taryboje Zenonas Burnys apgynė filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją „Katalikiškoji etika Lietuvoje 1920—1940 metais“. Mokslinis disertacijos vadovas — filosofijos mokslų kandidatas docentas B. Kuzmickas, oficialieji oponentai — filosofijos mokslų daktaras profesorius I. Zaksas ir filosofijos mokslų kandidatė docentė A. Darginavičienė.

Pirmajame disertacijos skyriuje („Lietuvių katalikiškosios etikos metodologiniai pagrindai“) autorius analizuoja žmogaus, jo laisvės, moralumo kriterijų, religijos, moralės ir etikos supratimo katalikiškojoje filosofijoje bendrąsias metodologines prielaidas, aptaria, kaip šias problemas sprendė katalikiškasis tradicionizmas, neotomizmas ir modernizmas. Antrajame skyriuje („Idėjinė kova su kitomis etinėmis teorijomis“) aptariamos katalikiškosios etikos teoretikų (A. Maceinos, S. Šalkauskio, A. Jakšto-Dambrausko ir kt.) pastangos įrodyti, jog kitos etinės teorijos (I. Kanto, B. Spinozos, E. Hekelio, H. Spenserio, F. Nyčės ir kt.) nėra pajėgios suprasti moralės esmę, garantuoti sėkmingą jos realizaciją. Trečiajame skyriuje („Katalikiškosios etikos principų realizacija Lietuvoje, jos problemos ir padariniai“) disertantas parodo, kaip katalikiškosios etikos atstovai savo teorinį modelį mėgino realizuoti praktiškai, t. y. įvertinti susidariusią socialinę situaciją, aptarti jos keitimo būdus, pasiūlyti konkrečią konstruktyvią programą, organizacines priemones ir kt.

Oficialieji oponentai pažymėjo, kad disertacijoje išanalizuoti iki šiol mažai tyrinėti klausimai — katalikiškosios etikos

metodologiniai pagrindai, jos polemika su kitomis etinėmis teorijomis, teorinio šios etikos modelio praktinio realizavimo išdava. Disertantas išstudijavo ir apibendrino gausią filosofinę-istorinę medžiagą. Jo padarytos išvados yra nuoseklios, logiškai pagrįstos. Disertacija duoda platų ir palyginti išsamų lietuvių katalikiškosios etikos supratimą, jos autorius kūrybiškai sprendžia valios laisvės, religijos ir moralės santykio klausimus. Disertacija yra reikšmingas Lietuvos visuomeninės minties istorijos tyrinėjimo faktas, ji aktuali ir praktiniu požiūriu. Kartu buvo pareikšta abejonė, ar autorius neperdeda katalikiškosios etikos praktinio reikšmingumo, jos pastangų kritikuoti buržuazinę visuomenę. Atsakydamas disertantas pažymėjo, kad katalikiškoji filosofija ir katalikybė apskritai nėra tapatūs dalykai. Jam daugiau rūpėjo teoriniai dalykai, o praktinio reikšmingumo vertinimas nebuvo tiesioginis darbo tikslas; opozicija buržuazinei santvarkai nebuvo radikali, neperžengė klasinių buržuazijos pozicijų.

Profesoriai B. Genzelis, J. Minkėvičius, R. Pavilionis, R. Plečkaitis savo kalbose pažymėjo, jog disertantas vaisingai naudojami marksistinė socialinių reiškinių tyrimo metodologija, savo analizėje yra objektyvus, kad jo atliktas darbas — reikšmingas žingsnis šios srities moksliniuose tyrimuose. Kartu buvo nurodyta, kad disertacijoje pasitaiko nekorektiškų formulavimų, netikslaus, per daug laisvo operavimo terminais ir sąvokomis.

Mokslinė taryba nutarė suteikti Zenonui Burniui filosofijos mokslų kandidato laipsnį.

J. Nickutė